

Müteakip Ek Belge, ECRI'nin Türkiye'deki durumla ilgili olarak yapmış olduğu analiz ve tekliflerin bir parçasını teşkil etmemektedir.

EK

ECRI'nin Türkiye hakkındaki analizi, ECRI raporunun 7 sayfasında da belirtildiği gibi 5 Şubat 1999 tarihli olup bu tarihten sonraki hiçbir gelişme dikkate alınmamıştır.

ECRI'nin Ülke İncelemeleri Yöntemi gereğince ECRI ile Türk Hükümeti arasında Türkiye hakkındaki taslak metin üzerinde gizlilik esasına göre yürütülen diyalog sürecinde yer almak üzere bir irtibat memuru atanmış olup kendisinin yapmış olduğu yorumlardan bazıları ECRI tarafından dikkate alınmış ve rapora dahil edilmiştir.

Ancak, bu diyalogu müteakiben irtibat memuru, Türk yetkili makamları tarafından sunulmuş olan aşağıdaki görüşlerin ECRI raporunun ekinde yer almasını açık bir şekilde talep etmiştir.

ECRI TÜRKİYE RAPORU'NA İLİŞKİN OLARAK TÜRK MAKAMLARI TARAFINDAN SUNULAN GÖRÜŞLER

27 Mayıs 1999 tarihli mektubunuzu ve birkaç göstermelik değişiklik dışında farklı birşey içermeyen CRI-CBC(99) referans no.lu yeni taslak metni aldım.

Tarihsel olaylar ile Türk toplumunun sosyolojik analizine dayalı görüşlerime ECRI raporunda yer verilmemiş olması nedeniyle bir öğretim üyesi olarak biraz hayal kırıklığına uğradığımı itiraf etmeliyim. Bu görüşlere yer verilmiş olsaydı, bunun Türkiye ile ECRI arasındaki ilişkilerin gelecekte daha iyi ve karşılıklı anlayışa dayalı olacağı yönündeki umutlara katkısı olabilirdi.

Bu nedenle, Türkiye raporuna ilişkin bu mektup ile mektubun ekinde yer alan görüşlerin bir bütün halinde nihai Türkiye Raporu'na eklenmesini talep ederim.

BÖLÜM I:

TÜRKİYE'DEKİ İNSAN HAKLARI DURUMU İLE İLGİLİ SOSYOLOJİK-TARİHSEL NOTLAR

1. Türkiye Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan arda kalan topraklar üzerinde kurulmuş olan son ulusal devlettir.

Bu değişim, Osmanlı Ordusu'nda Batı eğitimiyle yetişmiş parlak bir general olan Mustafa Kemal [Atatürk] önderliğindeki milliyetçi akımın (1919-1922) eseriydi.

Mustafa Kemal'in ilk amacı, ülkeyi emperyalist işgalden kurtarmaktı ki bundan yaklaşık otuz yıl kadar sonra (ellili ve altmışlı yıllarda) sömürgelerde ve/veya az gelişmiş ülkelerdeki batılı eğitim görmüş asker ve sivil aydınların hemen hemen tamamı aynı yolu benimseyeceklerdi. Bu amacına 1922 yılının Ağustosunda ulaşan Mustafa Kemal, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Andlaşması'nu imzalamak suretiyle uluslararası planda tanınan yeni devleti kurdu. Hemen ardından da 50'lerden sonraki yıllarda milliyetçi liderlere model teşkil edecek ve bu liderler tarafından "modernizasyon" olarak adlandırılacak olan nihai hedefine yönelerek topyekün bir batılılaşma programını başlattı.

II. Uygulamada bu program¹, hedefi itibarıyla, altyapısı (sağlam bir devlet rehberliği, himayesi ve işbirliği ile serbet girişimcilik) ve üstyapısı (ulusal egemenlik, laiklik, akılcılık, demokrasi vs.) ile çağdaş Batı toplumunun

¹ Sözkonusu Batılılaşma programının kilometre taşları aşağıda gösterilmiştir:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı (23 Nisan 1920)
- "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. İdare usulü, halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir". Anayasanın 1. maddesinde yer aldı (20 Ocak 1921).
- Büyük Millet Meclis kararı ile saltanat kaldırıldı (1 Kasım 1922).
- Cumhuriyet ilan edildi (29 Ekim 1923).
- Bir günde devrimlere ilişkin üç kanun birden çıkartıldı: a) Hilafetin kaldırılması, b) Şer'îye ve Evkaf Vekaletinin kaldırılarak yerine Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması, c) Dini okulların (medreseler) kapatılarak tüm okulların Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanması (3 Mart 1924).
- Şer'îye mahkemelerinin kaldırılmasıyla resmî İslam'a vurulan büyük darbe (8 Nisan 1924).
- Tekkelerin kapatılmasıyla farklı halk İslam'ına vurulan ciddi darbe (30 Kasım 1925).
- İsviçre Medeni Kanunununun iktibas edilmesi ve 1 Temmuz 1926 tarihinde İtalyan Ceza Kanunununun iktibas edilmesi. Bu, İslam Hukukuyla olan bağların kesin olarak koparılması, çok hukuklu Osmanlı sisteminin sona ermesi ve akılcılık, millî egemenlik ve liberalizm ilkelerine dayalı Avrupalı laik hukuk sisteminin kurulması anlamına gelmekteydi. Bu hukuki yenilik hareketi, Atatürkçü Yukarıdan Devrim'in kullandığı en önemli sosyal değişim aracıydı (17 Şubat 1926).
- Arap alfabesinin kaldırılması ve Latince harflerin kabulü (1 Kasım 1928). Bu, okuma-yazma konularında hocaların sahip olduğu tekele büyük bir darbe vurulması anlamına gelmekteydi ve sonucu (ki bu aynı zamanda nihai amaçtı) Osmanlı ve Müslüman kültürel geçmişle olan bağları koparmak olmuştı.
- 1924 tarihli ikinci Anayasa'da yer alan "Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır" hükmünün kaldırılması (10 Nisan 1928)
- Laiklik ilkesi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin "Altı Ok" programındaki oklardan biri olarak yer aldı (10 Mayıs 1931). (diğer "oklar", cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik ve devrimcilik -reformizm- ilkeleriydi)
- Diğer "oklarla" birlikte "laiklik" ilkesi Anayasa'ya dahil edildi (Anayasa m. 2) (5 Şubat 1937).

aynını oluşturmayı hedefleyen bir devlet ve millet oluşturma süreci biçiminde ortaya çıktı.

Batı dünyasının geçirdiği evrimlerle yaklaşık 800 yılda gerçekleştirdiğini sıfırdan başlayarak yaratmaya yönelik olan bu süreç, doğaldır ki, kolayca ve eksiksiz bir şekilde tamamlanamazdı. Bu durumda, ister istemez “yukarıdan devrim” (revolution from above) denilen jakoben kavrama başvuruldu ki, bu, 20’li ve 30’lu yıllardaki temelde feodal olan Türk toplumunun bir şekilde doğal (ve de kaçınılmaz olarak) zorlayıcı antitezini oluşturmaktaydı.

Bugün, 1946’dan başlayarak (Türkiye’deki ilk çok partili seçimler) 21. yüzyıl eşiğine kadar uzanan döneme baktığımızda ise, Türkiye’de laikleşme ve demokratikleşme için tehlike teşkil eden birkaç unsur bulunduğunu görmekteyiz. Şöyle ki:

III. Birincisi, söz konusu yukarıdan devrimin ulus inşa (nation-building) süreci, kaçınılmaz biçimde, doktrini İslamcılık olan güçlü bir tepki başlattı.

Bu tepki, Kemalizm’in ortaya çıkmasından 75 yıl kadar sonra bugün de çok güçlü bir şekilde sürmektedir. Bugün doruk noktasına ulaşmış ve yabancı düşmanlığı niteliğindeki Batı karşıtı görüşlerle takviye edilmiş İslamcı köktendincilik, insan hakları ve demokratikleşme konularındaki birçok girişimi “yabancı ve Yahudi-Hıristiyan müdahalesi” şeklinde etiketleyen ve bu suretle Türkiye’nin Batılı ülkeler ailesinin ayrılmaz bir parçası olması için gösterilen tüm çabaları engellemeye çalışan bazı çevrelerde etkisini göstermektedir. Batı tarzı tüm yenilikçi girişimler, kitlelerin dinî duygularına ve “milliyetçi” eğilimlerine seslenen ve bu kitlelerden kolayca ciddi destek bulan söz konusu akım tarafından sert bir şekilde eleştirilmektedir.

Kemalizm’in hedeflerinden biri de yeni ve güçlü bir “Türk”² milli kimliği oluşturmaktı. Ancak, Atatürk’ün milliyetçilik ilkesi, etnik bir anlam içermiyordu. Atatürk’ün milliyetçiliği, vatandaşlık bağlamında bir “şemsiye

² Her türlü milliyetçiliğin içinde mutlaka bulunan “milli kimliğin vurgulanması”, Türkiye’de çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır:

- Bunlardan birincisi ve en önemlisi, Türklüğü açıkça aşağı gören Osmanlı kimliğine karşı olan tepkidir. Atatürk’ün “Bir Türk dünyaya bedeldir” gibi vecizeleri, ne Osmanlı İmparatorluğu’nda ne de Türkiye Devletinde hiçbir zaman yaşanmamış olan ırkçılığın ifadesi olmaktan uzak olup, bunlar, Osmanlılar tarafından aşağı görülmenin ve Avrupalılar tarafından üretilen “Avrupa’daki Hasta Adam” gibi sloganların açmış olduğu asırlar boyu kanayan yaraları sarmak ve yeni millete bir “olumlu kimlik” kazandırmak amacıyla söylenmiş sözler olarak yorumlanmalıdır.

- Atatürkçü devrimin ilk hedefi (Batı’dan bağımsızlığını kazanmak) ile ikinci hedefi (Batılılaşma) arasındaki büyük çelişkiyi, temeli, etnik kökenli Türklük gibi ırksal bir görüş üzerine değil de şaşırtıcı bir şekilde uluslararası bir kavrama dayanan olumlu bir kimlik oluşturmak suretiyle çözüme çabası: “Türkiye, laik ve batılı bir ülkedir” (tabii ki “Batılı” terimi nadiren telaffuz edilmekteydi ve daha çok “çağdaş uygarlık” -Muasır Medeniyet- şeklinde ifade edilmekteydi). Bilhassa, Türklere Batılı milletler arasında bir “renk duvarı” bulunmaması, sömürge ülkelerindeki devrimlerde, özellikle Afrika örneklerinde görülmeyen bu gerçekten radikal yaklaşımı mümkün kılardı.

Atatürkçülüğün, kan bağı esasına dayalı millet oluşturma kriterinin (Alman tipi) aksine toprak esasına bağlı kriteri (Fransız veya Renan tipi) benimsemiş olduğu kesindir. “Ne mutlu Türküm diyene” şeklindeki Atatürk’ün en önemli vecizesinde, “...Türk olarak doğana” ya da kısaca, “...Türk olana” yerine “...Türküm diyene” ifadesinin kullanılmış olması, Kemalizm’in tercihini açık olarak kimliğin “sübjektif tarifi”nden yana kullandığı anlamına gelmektedir ki bu, herhalükarda Türkiye için tek uygulanabilir olanıydı.

kavram” teşkil ettiğinden ve irksal kökenlerden bağımsız olduğundan, eski İmparatorluk’ta yaşayan tüm halkları içine almaktaydı. Aslında bu, bölücü değil birleştirici bir unsurdu. Buna rağmen, etnik öğeler üzerine kurulu olmayan bu yeni milliyetçilik, kaçınılmaz olarak, Türkiye içinde ve dışındaki bazı çevrelerde hoşnutsuzluk yarattı.

IV. İkinci olarak, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra dahi, dünyanın bu jeostratejik bölümünde çok hassas bir konuma sahip olan Türkiye gibi bir ülkede “milli güvenlik”, halen çok önemli bir kavram olmaya devam etmektedir.

Ülkenin güneydoğu bölgesinde on beş yıl gibi bir süredir devam etmekte olan ayrılıkçı terörün (ki ECRI rapor taslağında “terör”³ ve “PKK”ya tek bir atıf dahi yapılmamış olduğuna göre, rapor taslağı bu hususu tümüyle gözardı etmiş görünmektedir), Türkiye’nin yaşamış olduğu ve rapor taslağında, “Kaybedilen topraklar ve geçmişte yaşanan büyük çaptaki nüfus hareketleri, (...) Türk devleti ve milletinin bütünlüğüne ve birbirinden ayrılmazlığına büyük önem verilmesi sonucunu doğurmuştur.” şeklinde ifade edilen tarihsel travmaya, hiç kuşku yok ki, olumsuz yönde katkısı olmuştur.

Son seçimlerde (18 Nisan) alınan sonuçlar, özellikle PKK militanlarınca gerçekleştirilen son bombalama olayları ve alışveriş merkezlerine düzenlenen intihar saldırıları gözönüne alınarak değerlendirildiğinde, bu yönde oldukça önemli bir örnek teşkil etmektedir.

V. Üçüncüsü, Türkiye’ye insan hakları alanında baskı yapmaya yönelik dış çabalar, halk arasında ve bir dereceye kadar da seçkinler katında, otomatik olarak Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde büyük devletlerce yönetime yapılan müdahalelerin acı anılarını çağrıştırmaktadır.

Yine 18 Nisan seçimlerinde verilen mesaj, bu konu üzerinde ciddi bir şekilde düşünülmesi gerektiğini göstermektedir.

³ Hatırlatmakta yarar görmekteyiz ki, Avrupa Konseyi üyesi bir ülke, etnik terör sorunu olan komşusu ile, aynı sınırötesi etnik topluluğuna mensup kendi vatandaşlarının, sözkonusu sınırötesi etnik topluluk içinde ayrı bir terör örgütü (Iperterra) kurmaları üzerine, nihayet 80’li yılların sonunda 1967 yılından beri ilk kez olarak güvenlik konusunda faydalı bir işbirliğine başlamıştır.

1984 yılından bu yana, birçok Batı ülkesince terörist bir örgüt olarak addolunan, Fransa ve Almanya’da yasadışı ilan edilen ve A.B.D. Dışişleri Bakanlığı tarafından dünyadaki başlıca 30 terör örgütü arasında gösterilen PKK’nın eylemleri, aralarında kadın, çocuk, bebek ve yaşlıların da bulunduğu, çoğu Kürt kökenli olan 5000’den fazlası sivil, tahmini 30.000 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. PKK’nın faaliyetleri, A.B.D. Dışişleri Bakanlığının “The Patterns of Global Terrorism” başlıklı ve Alman Anayasayı Koruma Federal Bürosu’nun “Bundesverfassungsschutz” başlıklı yıllık raporlarında ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

VI. Dördüncü unsura gelince: Türkiye hakkındaki taslak metinde yer alan görüşlerden birinde şöyle denilmektedir: “Türkiye’deki güçlü milli kimlik duygusu ile devletin birlik ve bütünlüğünün korunması isteğinin ülkede yaşayan değişik etnik toplulukların kendi etnik kimlik duygularını ifade etme haklarıyla (...) uzlaştırılması gereği, ECRI’nin ilgi alanı kapsamına giren konular arasında Türkiye’nin karşısındaki en önemli sınavlardan biri gibi görünmektedir” (sayfa 2). Burada taslak raporun Kürt soyundan gelen Türk vatandaşlarına atıfta bulunduğu açıktır.

a) Türkiye’deki Kürtlerin etnik kimliklerinin ve de özellikle azınlık statülerinin tanınması, birçok nedenden dolayı, sanıldığı kadar kolay bir şey değildir.

Tarihsel açıdan bakıldığında, Kürtler, Müslüman olmaları nedeniyle hiçbir zaman etnik bir azınlık olarak tanınmamışlardır⁴. Müslüman dini Osmanlı İmparatorluğunu yönetenlerin diniydi ve başlangıcı 1454 yılına uzanan Millet Sisteminin etkisi bugün dahi güçlü bir şekilde sürmektedir. Psikolojik açıdan ise, milliyetçi Kürtler etnik bir azınlık olarak tanınmayı kategorik olarak reddetmektedirler. Zira, kendilerini Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucuları arasında görmekteyiz.

Son olarak ve de hukuki açıdan, bu konudaki tek uluslararası belge olan Lozan Andlaşması (madde 38-44), yalnızca gayrimüslimlerin dinsel (pratikte etnik-dinsel) azınlık statüsünü tanımakta ve bu şekilde, Kürtler de dahil olmak üzere diğerlerinin tamamını kapsam haricinde bırakmaktadır.

b) Öte yandan, taslak metinde yer alan “Türkiye’deki güçlü milli kimlik duygusu” savı (sayfa 1, paragraf 2), daha derin bir analiz gerektirmektedir.

Milli kimliğin güçlü olabilmesi, güçlü bir ulusal bilincin olmasına bağlıdır. Ulusal bilinç, yalnızca insanlar, toplum üyelerini az çok benzer kılan ortak gönenç ve özellikler vs. gibi olumlu etkenlerden yararlandığı zaman güçlüdür.

Türk ve Batılı kimliğin yerine Müslüman kimliği ön plana çıkartmaya çalışan aşırı İslamcı köktendinciliğin etkilediği, olumsuz ekonomik koşullar altında yoksullaşmış olan ve de binlerce kişinin ölümüne ve yaralanmasına sebebiyet vermiş, hedefleri arasında ayırım gözetmeyen terör eylemleriyle sürekli olarak tahrik edilen sokaktaki adamın durumu, kabul etmek gerekir ki, pek de içaçıcı değildir.

Bu meyanda, ulusal bilinç ile milliyetçilik ideolojisi arasındaki çok iyi bilinen bir çelişkiyi hatırlamakta yarar vardır: Bu ikisinin güçleri ters orantılıdır; birincisi güçlü olduğunda diğerinin sert olmaya iktiyacı yoktur ve vice-versa. Böyle bir durumda, “farklı” bir Kürt kimliği, tarihsel, psikolojik ve hukuki dayanaktan yoksun olması bir yana, sokaktaki adam açısından tehlikeli olmaktan da öte bir durum gibi görünmekte olup 18 Nisan seçimlerinde de görüldüğü gibi, etnik Türk milliyetçiliği duygularını uyandıracak niteliktedir.

⁴ Kürtler, sadrazamlıktan ve de Şurayı Devlet Başkanlığından (Seyyid Abdülkadir; isyana katılmaktan 1925 yılında idam edildi) Divanı Harp Başkanlığına (“Nemrut” Mustafa Paşa; M. Kemal’in gıyabında idam hükmünü vermiştir) varıncaya dek Babiali’nin yüksek mevkilerinde görevlendirilmişlerdir.

İslami köktendinci siyasi partilerin seçimlerde önemli oranda oy almasının nedenlerinden bir tanesi de bu partilerin “müşterek” bir Müslüman kimliği iddiasında bulunmalarındır.

c) Son olarak, PKK'ya mensup teröristlerin son onbeş yıldır silahlı olarak faaliyet göstererek yaklaşık 30.000 kişinin ölümüne neden olmaları, “farklı” bir Kürt kimliği taleplerini sadece insani, kültürel ve dilsel haklar bağlamında düşünmeyi zorlaştırmaktadır. Halk, bu hakların ayrılıkçılık için bir atlama taşı olmaktan başka birşeye yaramayacağına güçlü bir şekilde ve de içtenlikle inanmaktadır.

Böylesi bir ortamda, yukarıda bahsedilen uzlaşmanın insan hakları belgelerinde görüldüğü kadar kolay olmadığını kabul etmek gerekir.

VII. En son ve fakat diğerleri kadar önemli olan bir husus da Türkiye'nin, yukarıdan devrimle modern bir yapıya kavuşmaya çalışırken küreselleşme karmaşasına hedef olan ülkelerden biri olmasıdır. Böyle bir durumda, yukarıda bahsedilen tamamlanmamış devrimin yarattığı toplumsal tepkiye, küreselleşmeye ve de işsizlik, enflasyon, büyük kentlere göç ile bunların sebebiyet verdiği çok yönlü krizler ve başta “üst kimlik” kavramıyla ilgili olmak üzere her nevi kimlik sorunu gibi yıkıcı küreselleşme etkilerine duyulan tepkiler de eklenmekte ve bu tepkiyi daha güçlü kılmaktadır.

Bu elverişsiz konjonktür içinde Batılılaşma taraflısı aydınların insan hakları ile ilgili çabaları, kitleler tarafından, tehlikeli denemezse de gereksiz olarak tanımlanabilecek suni sorunlar şeklinde algılanmaktadır. Bu nedenle, söz konusu seçkinler, çok değerli olan toplumsal destekten yoksun kalmaktadır. Bunun sonucu olarak, “atanmışlar” tarafından önerilen Batıcı reformlar, “seçilmiş olanlar”ın önerdiklerinin çok ötesindedir. Bu noktanın Türkiye hakkındaki eleştirilerin tüm aşamalarında gözden uzak tutulmuş olduğu düşüncesindeyiz⁵.

BÖLÜM II

TÜRKİYE HAKKINDAKİ TASLAK METİNLE İLGİLİ NOTLAR

Yukarıdaki bölüm (Türkiye'deki İnsan Hakları Durumu ile İlgilil Sosyolojik-Tarihsel Notlar), Türkiye'yi eleştiren veya herhangi bir bağlamda Türkiye ile ilgili çalışmalar yaparı kişi veya kuruluşların dikkatine yöneliktir.

Öte yandan, aşağıda belirtilen iki nedenden dolayı, söz konusu bölümün bizatihi ECRI'nin ilgi alanı kapsamına girmediğine kuvvetle inandığımızı belirtmek isteriz. Şöyle ki:

⁵ Buna en son örnek olarak, Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'in bu kuruluşun 37. kuruluş yıldönümü münasebetiyle yapmış olduğu ve ek reform yapılması gereğine değinen 26 Nisan 1999 tarihli konuşma gösterilebilir.

1. ECRI'nin resmî ünvanında yer aldığı gibi ilk ilgi alanı olan "İrkçılık", Türkiye için hiçbir şekilde söz konusu değildir. İnancımız şudur ki, Türkiye'nin belki de pratik olarak eleştirilemeyeceği tek konu varsa o da ırkçılıktır. Bu konuda, Türkiye Raporu Taslağı'nın yazarları, maalesef kendilerine verilen yetkiyi aşmışlardır.

Birçok Batı ülkesinden farklı olarak ırkçılığın hiçbir zaman yaşanmadığı bir ülke olan Türkiye için Rapor Taslağında yer alan, "Türkiye, ırkçılık teriminin kelime anlamında kişilere karşı geniş çaplı ya da açık ırkçı tezahürlere sahne olan bir ülke görünümünde değildir" (Türkiye Raporu Taslağı, sayfa 2, paragraf 3) ifadesi, Türkiye için en hafif deyimle bir haksızlıktır.

Hal böyle olmasaydı, Türkiye hakkındaki Rapor Taslağının müellifleri, Her Türlü İrk Ayrımcılığının Kaldırılması hakkındaki Uluslararası Sözleşme'de, "ırk, renk veya etnik kökene dayalı ayrımcılık" şeklindeki tarife uygun en azından bir tek ırk ayrımcılığı örneğini metinde belirtirlerdi.

Kanaatımız şudur ki, ECRI, Türkiye'nin en küçük bir ırkçı tezahüre sahne olduğuna ya da Türkiye'de üstü kapalı bir ırkçılık bulunduğuna ilişkin bir kanıya sahipse, bunu kamuoyuna açık olmayan bir metnin içerisinde belirtmekten kaçınmamalıdır.

Düşüncemiz şudur ki, bu Rapor Taslağının yazılması, yazarlarının bir üye devleti insan hakları konularında paylaması, ya da bunun da ötesinde, cezalandırması için değil, o üye ülkede ırkçılık veya ırkçılıkla ilgili hoşgörüsüzlük bulunup bulunmadığını araştırması için bir imkan oluşturmaktadır.

2. ECRI'nin resmî ünvanında yer aldığı gibi ikinci ilgi alanı olan "Hoşgörüsüzlük", hiçbir şekilde "her türlü hoşgörüsüzlük" değildir. Buradaki hoşgörüsüzlük, ırkçılık ve ırkçılıkla ilgili hoşgörüsüzlük ile sınırlıdır.

Muhtemelen birçok Batılı ülke ile birlikte Türkiye'nin de bizzat hoşgörüsüzlük açısından ele alınabileceğini söylemeye hacet yoktur. Hatta, Rapor Taslağının, Türkiye'nin yakın gelecekte kuşkusuz özel bir dikkat göstereceği bazı noktalara değinmiş olduğu dahi kabul edilebilir.

Ancak bu, kesinlikle ECRI dışında bir mercinin ilgi alanına girmektedir. Umarız ki insan hakları ile ilgili genel sorunların bu Komisyon'un yetkisi dahilinde olmadığı takdir edilecektir.

Öte yandan, eğer ECRI, Türkiye'nin ırkçılık, antisemitizm veya yabancı düşmanlığı ile ilgili hoşgörüsüzlükten (örneğin, yalnızca belirli bir topluluğa ilişkin insan hakları ihlalleri gibi) sorumlu tutulabileceğine karar vermişse bunlara ilişkin açık ve somut olayları Türkiye Raporu Taslağında belirtmeliydi. Oysa, bu konuda hiçbir delil bulunmamasından doğan boşluğu doldurmak amacıyla yazılmış olduğu görüntüsünü veren söz konusu belgede bu tür hiçbir örneğe rastlanamamıştır.

3. Türkiye hakkındaki taslak metnin genel felsefesi ile ilgili olarak son bir yorumda bulunmak isteriz:

Taslak metin, “alt kimliklere” ve bu kimliklerin Türkiye’de ifade edilmesi konusuna büyük önem vermekte fakat “üst kimlik” kavramını yeterince dikkate alıyor gözükmemektedir. Türk milleti değişik topluluklardan oluşmaktadır ki Kürtler de bu topluluklardan biridir. “Türk” olmak, bu etnik toplulukların en büyüğünün, başka bir deyişle Türk etnik topluluğunun bir üyesi olmayı değil, bir üst kimliği, başka bir deyişle “Türk vatandaşı” olmayı ifade etmektedir.

Bu kavram, herkesi bir tek şemsiye altında toplayan ve diğer etnik kökenli kişileri olduğu kadar Kürt kökenli olanları da içine alan ve herkese Türk Anayasası’nın güvenceye aldığı eşit hak ve özgürlükler tanıyan bir hukuki statüyü ifade etmektedir.

Türkiye hakkındaki taslak metnin, yokluğu halinde en güçlü devletler de dahil olmak üzere hiçbir devletin varlığını sürdürmesi mümkün olmayacak “üst kimlik” kavramına hakettiği önemi veren bir anlayışla yeniden değerlendirilmesi gerektiğini yinelemek isteriz.

BÖLÜM III

TÜRKİYE HAKKINDA İNSAN HAKLARINA İLİŞKİN BAZI İDDİALAR İÇEREN KISIMLARIN METNİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCE VE ÖNERİLERİMİZ

Türkiye hakkındaki taslak metinde yer alan iddiaların hiçbir şekilde ECRI’nin yetkisi kapsamına girmediğini ısrarla yinelemekteyiz.

Ancak, bu vesile ile, metin üzerinde, ilerideki çalışmalarda tekrara yer verilmemesini sağlamak amacıyla, Komisyon tarafından dikkate alınacağını umduğumuz bazı düzeltmeler yapmak isteriz.
Düzetme ve öneriler aşağıdaki gibidir:

Sayfa 1, paragraf 3, son satır: “bunların arasında önemli sayıda Kürt kökenli Türk vatandaşı bulunmaktadır (toplam nüfusun yaklaşık % 10-20 arası). Bu topluluğun büyüklüğüne rağmen, Kürt kimliğinin Devlet düzeyinde tanınmış bir statüsü bulunmamaktadır ve Kürtler bir azınlık olarak tanınmamaktadır.” ibaresi şu şekilde değiştirilmelidir: “Müslüman dinini benimsemiş diğer etnik topluluklar gibi Kürtler’in de, 1923 Lozan Andlaşması hükümleri uyarınca devlet düzeyinde tanınmış bir azınlık statüsü bulunmamaktadır.”

Türkiye’deki nüfus sayımları halkın etnik veya ırksal kökenlerine göre yapılmamakta ve nüfusu etnik yönden sınıflandırmaya yönelik hiçbir istatistiki yöntem kullanılmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’deki değişik toplulukların büyüklüğü hakkında tutarlı tahminlerde bulunmak zordur.

Öte yandan Türkiye hakkındaki taslak metinde yeralan halihazırdaki ifade, Devlet düzeyinde tanınmış yasal bir statüsü bulunmayan tek topluluğun Kürtler olduğu gibi hatalı bir kanaat uyandırmaktadır.

Sayfa 2, paragraf 1, son cümle: “Örneğin, Kürtçe dilinin kullanılmasına ilişkin sınırlamalar, son yıllarda bu konuda ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen, bazı alanlarda devam etmektedir.” ibaresi şu şekilde değiştirilmelidir: “Özellikle, bazı alanlarda Kürtçe dilinin kullanılması zaman zaman sınırlandırılmıştır. Bugün, Türkçe resmî dil olmaya devam etmekle birlikte, son yıllarda bu konuda ilerlemeler kaydedilmiştir. Kürtçe basılı eserler yayınlanmaktadır ve bazı radyo ve televizyon kanalları bu dilde müzik programları yayımlamaktadır.”

Sayfa 3, paragraf 5 tamamen kaldırılmalıdır. Vatandaş olmayanların haklarına ilişkin sınırlamaların, “her ülkenin mutad olarak kendi vatandaşlarına hasrettiği, siyasi ve askerî görevlere katılma gibi belirli politik haklarla tahdit edilmesi” şeklinde bir savın uluslararası hukukta yasal dayanağı bulunmamaktadır.

Gerçekten de, uluslararası hukuk, menkul mülkiyeti, bazı sektörlerde, mesleklerde ve sanatlarda çalışma, ülkeye girme ve ülkede oturma, yabancı şirketler için çalışma izni gibi alanlardaki temel hak ve özgürlüklerin dışında vatandaş olmayanlar için mutlaka eşit haklar tanınmasını öngörmemektedir.

Sayfa 5, paragraf 11 tamamen kaldırılmalıdır. Türkiye’de hiçbir zaman bu tür hukuk kurallarına ihtiyaç duyulmamıştır, zira, bu belgenin I. Bölümünde de belirtildiği gibi, Türkiye’de ırk ayrımcılığı yoktur. Bu tür hükümlerin ihdas edilmesi, ülkede bu tür ayrımcılığın bulunduğunu ima eder.

Mevcut koşullar altında bu, Türkiye’de kanguru avının yasaklanmasına eşdeğerdedir.

Sayfa 6, paragraf 17, satır 4: “... Irak Kürtlerine insancıl yardımda bulunmuştur...” ibaresi şu şekilde değiştirilmelidir: “... 1987 ile 1998 yılları arasında İran’dan gelen 10.302 kişiye ve sayıları 1988 yılında 51.508, 1991 yılında ise 460.370 kişiyi bulan Irak Kürtleri’ne insancıl yardımda bulunmuştur.”⁶

Sayfa 6, paragraf 17, satır 11: “Yetkili makamlar bu tür sorunları...” ibaresi şu şekilde değiştirilmelidir: “Yetkili makamlar, bu tür sorunları halletmek üzere BMMYK ile işbirliği içinde çalışmaktadırlar. 1994 ile Nisan 1999 arasındaki dönem içinde Avrupa dışındaki ülkelere gelip de sığınma talebinde bulunan 11.169 kişi arasında yalnızca 2.400’ünün talebi reddedilmiştir. ECRI... umut etmektedir.”

Yukarıdaki tablo, bilhassa aynı dönemler içinde Batı ülkeleri tarafından kabul edilen sığınmacıların sayısı ile karşılaştırıldığında, sanırız tatminkar olmanın da ötesindedir.

⁶ Bu sayılara şunlar da eklenmelidir: Bulgaristan’dan 310.000 kişi (1989 yılında), Afganistan’dan 2.863 kişi (1987-1998) ve Kosova’dan 15.428 kişi (12 Mayıs 1999 itibarıyla)

Sayfa 8, paragraf 24: “Yörede yaşayan çok sayıda insan... yerlerinden ayrılarak...” ibaresi şu şekilde değiştirilmelidir: “Yörede yaşayan çok sayıda insan, PKK terörünün sonucunda yerlerinden ayrılarak...”.

1984 yılından önce, başka bir deyişle, PKK terörü başlamadan önce, insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmaları söz konusu değildi.

Öte yandan, “Köye Dönüş” projesi başlatılmış ve bugüne kadar yerlerinden ayrılmak durumunda kalan kişilere tazminat olarak çok yüksek meblağlar ödenmiştir.